

І.О. Іртишева, д-р екон. наук, професор
Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова, м. Миколаїв,

Т.В. Стройко, д-р екон. наук, доцент
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
м. Миколаїв,

А.О. Обозна, канд. екон. наук
Миколаївський політехнічний інститут, м. Миколаїв

КООПЕРАТИВНА МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СЕКТОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, що почали набирати силу з 80-х рр., ще більше поглибили зазначені вище негативні процеси, поширюючи їх на країни пострадянського простору. Проникнення несільськогосподарського капіталу і наднаціональних фірм у сільське господарство супроводжувалося і супроводжується нині формуванням агропромислових структур вертикальної інтеграції, зорієнтованих не на місцеві і національні, а на світові ринки. Глобалізація ринків підштовхує агробізнесові компанії до вузької спеціалізації виробництва найбільш прибуткових видів сільськогосподарської продукції, що призводить до порушення сівозмін, ґрунтової перевтоми, накопичення шкідників і хвороб, максимізації використання хімічних засобів виробництва [1, с. 11]. Подолати ці проблеми дозволить поширення та активізація кооперативного руху в національній агропродовольчій сфері, як основи організаційної структури фермерського господарювання, зорієнтованої на сталий розвиток галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підґрунтя дослідження сутнісних характеристик кооперації, її змісту та організаційних форм і моделей, що характерні для різних типів суспільних устроїв, висвітлено в працях відомих вчених зокрема, М. Баліна, Ш. Жіда, М. Кондратьєва, Р. Оуена, Ф. Райфайзена, Дж. Рассела, М. Туган-Барановського, Ш. Фур'є, Д. Чаянова та ін.

Багато досліджень були присвячені впливу ринкових та глобалізаційних перетворень на розвиток кооперативного сектора економіки, серед яких необхідно виділити наукові доробки Л. Абалкіна, Д. Бірчелл, Л. Буздалова, Л. Безчасного, В. Гейця, М. Грищенка,

М. Кропивка, Р. Корінця, І. Лукінова, М. Маліка, Л. Молдован, О. Онищенко, Ю. Пахомова, А. Поручника, П. Саблука, Н. Скопко, А. Чухна, Г. Шмельова, В. Юрчишина. Однак масштабність та багатовекторність проблемних питань коопераційних процесів слугує базою для подальших досліджень.

Формулювання цілей статті є аналіз кооперативних моделей економічного розвитку та вплив глобалізації на формування моделей кооперації на селі з урахуванням галузевих особливостей.

Виклад основного матеріалу досліджень. Формування організаційно-господарської структури, що забезпечує перехід на інноваційний шлях розвитку агропродовольчої сфери, в на найближчу перспективу повинен здійснюватися за такими основними напрямками.

По-перше, вдосконалення нормативної правової бази функціонування агропродовольчої сфери, що забезпечує розвиток галузей сільськогосподарського виробництва та різних форм сільськогосподарської кооперації та інтеграції, еквівалентність міжгалузевих відносин, поліпшення інфраструктури агропродовольчого ринку, продовольчу безпеку країни, підвищення доступності сільських жителів до сфер освіти, охорони здоров'я, культури, а також житловим і комунально-побутових послуг, вирівнювання можливостей для користування основними соціальними благами населення сільських територій та міст.

По-друге, посилення ролі стратегічного управління в агропродовольчій сфері шляхом розробки та реалізації цільових програм та їх фінансового забезпечення, а також поточних, середньострокових і довгострокових прогнозів розвитку галузі, створення і вдосконалення інформаційного забезпечення товаровиробників агропродовольчої сфери.

По-третє, вдосконалення системи прийняття рішень з проблем розвитку агропродовольчої сфери і агропродовольчого ринку на основі врахування інтересів різних груп населення та сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі об'єднаних у галузеві та інші союзи (асоціації), проведення соціологічних досліджень, опитувань та інших форм, виявлення думки товаровиробників агропродовольчої сфери і сільських жителів.

По-четверте, розвиток державно-приватного партнерства, що забезпечує рівноправну взаємодію великого, середнього і дрібного підприємництва.

Одна з найбільш складних завдань інституційної політики на сучасному етапі пов'язана з подоланням тенденції до обезземелювання зайнятих у сільському господарстві та поширенням найманої праці, з

необхідністю відновлення привабливості сільського способу життя з урахуванням змінених соціально-економічних умов, можливістю використовувати досягнення науково-технічного прогресу, створенням розвиненої соціальної інфраструктури, у тому числі в області охорони здоров'я, освіти, культури, повноцінного відпочинку.

Держава покликана на умовах рівної доступності до фінансових і матеріально-технічних ресурсів, соціальних благ підтримувати всі категорії господарств (сільськогосподарські організації, селянські (фермерські) господарства, господарства населення), повномірно сприяти розвиткові коопераційних і інтеграційних процесів у сферах виробництва, переробки та збуту сільськогосподарської продукції, матеріально-технічного забезпечення, надання виробничих і інших видів послуг.

Виходячи з ситуації, тенденції, всі великі можливості у виробництві продукції на основі інноваційних технологій отримують великі агропромислові формування холдингового типу, що мають власні фінансові структури або тісно пов'язані з ними, що володіють достатнім капіталом, доступом до довгострокових запозичень, можливістю зайняти значну частку відповідного характеру їх діяльності сегмента агропродовольчого ринку, обмежуючи нішу на ньому іншим сільськогосподарським і малим підприємствам і організаціям, селянським (фермерським) господарствам.

Цей процес форсовано йде в підгалузях сільського господарства, які більш пристосовані до застосування індустріальних технологій і вимагають мінімальних витрат праці - свинарстві та птахівництві. По мірі освоєння нових ресурсозберігаючих технологій він пошириться і на виробництво цукрових буряків, олійних культур та інші підгалузі аграрного сектора.

Однак необхідно враховувати екологічну, соціальну та економічну доцільність, вимоги національної безпеки, що передбачають таке розміщення по території сільськогосподарського виробництва, яке забезпечувало б його високу стійкість і соціально-економічну стабільність, повне використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, рівномірний, з урахуванням природно-економічних умов, розміщення виробництва.

У зв'язку з цим державна аграрна політика повинна стимулювати діяльність маси середніх (оптимальних) за розмірами виробництва сільськогосподарських товаровиробників. Перевагу слід віддавати організаційно-правовими формами господарювання, в яких безпосередньо зайняті сільськогосподарською діяльністю були б власниками виробленої ними продукції і отриманого прибутку. Таким сектором аграрної

економіки є кооперативна система, що підтверджується багаторічним досвідом її розвитку в країнах з ринковою економікою.

Тому одним із значущих пріоритетів аграрної політики в прогностичному періоді повинна стати підтримка діяльності кооперативних форм як у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, так і у всіх інших сферах їх діяльності, у тому числі в:

- переробці, зберіганні і реалізації сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, заготівлі, переробці та реалізації дикоростучих харчових рослин, плодів, ягід та грибів;

- оптової та роздрібної торгівлі сільськогосподарською продукцією, сировиною і продовольством;

- кредитної діяльності; матеріально-технічному забезпеченні сільськогосподарських товаровиробників;

- виробничому обслуговуванні та наданні інших послуг;

- розвитку несільськогосподарської діяльності та функціонуванні соціальної інфраструктури сільських територій та ін.

Кооперативний рух і на практиці, і в теорії перебуває в процесі свого безупинного становлення, видозміни і розвитку. Аграрні перетворення, у межах яких здійснюється розгортання кооперативного руху, цим самим рухом якби відкривають ще один бік сутності, доповнюються, збагачуються ним як у теоретичному так і в практичному плані.

Характерною ознакою світового розвитку кооперації є те, що в окремо взятій країні він відбувся відповідно до певної історичної ситуації, і водночас, її поступ характеризувався сталістю кооперативних принципів, майже однакових для всіх країн. Кооперативні принципи – це система абстрактних ідей, сформованих в результаті практичного досвіду, які відображають особливі цілі і унікальність кооперативної організації та є керівними настановами для тих хто має бажання створити кооператив [7, с. 154].

У світовій практиці широкого розвитку набуло кооперування у сферах, що надають послуги сільськогосподарському виробнику і організації таких процесів, як збут і переробка виробленої продукції, матеріально-технічне забезпечення та інші види обслуговування виробництва через створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Через систему кооперативів, що належать безпосередньо сільгоспвиробникам, реалізується від 40 до 90 % продукції аграрного сектору економіки. Так, у західних країнах кооперативи забезпечують до 50 % обсягів виробництва продукції харчової промисловості, комбікормів. Через кооперативи надходить значна частина паливно-мастильних матеріалів (у США – 44 %, у Фінляндії – 40 %). Через кооперативи

реалізується товарна продукція аграрного сектору: у країнах ЄС понад 60 %, у скандинавських країнах – 80 %, Японії та Китаї – 90 % [5, с. 25].

У сучасних умовах розвитку агропродовольчої сфери процес кооперації та інтеграції переходить від спроб встановлення окремих зв'язків між підприємствами (галуззями) до їх системних відносин. Тому для адаптації сільськогосподарського виробництва до ринкових умов особливого значення набуває розробка обґрунтованих концептуальних підходів до визначення найбільш доцільних форм власності та господарювання на основі їх кооперації та інтеграції.

У теорії та практиці виділяють три основні напрями кооперації в сільськогосподарському виробництві:

- перший напрям пов'язаний із кооперацією на рівні первинних виробничих ланок, яка розвивається на базі крупних сільськогосподарських підприємств (акціонерних товариств) шляхом об'єднання земельних і майнових паїв членів трудових колективів підприємств в колективно-пайові форми власності;

- другий напрям це — кооперація колективних господарств з виробництва певного виду тваринницької продукції (яловичини, свинини), тобто міжгосподарська кооперація;

- третій напрям, що є найбільш класичним, та набув поширення в країнах з розвинутою ринковою економікою, кооперація приватних товаровиробників (фермерів, власників домашніх господарств тощо) [6].

Сільськогосподарська кооперація як особлива форма соціально-економічної діяльності є важливою інституцією, яка притаманна всім економічним системам. На сьогоднішній день для більшості європейських держав в сільському господарстві кооперативні форми діяльності є характерною рисою. Згідно з офіційними оцінками в світі є приблизно 1 млн. кооперативних організаційних структур з їх понад 120 видами та різновидами.

Щодо нашої країни, то слід зазначити, що відсутність дієвого механізму розвитку кооперації в більшості випадків полягає в тому, що влада створюючи програми розвитку села, орієнтується тільки на сприяння і стимулювання великих землевласників, незважаючи на особисті селянські господарства. Використовуючи різноманітні інституціональні важелі земельні латифундисти збагатилися за рахунок орендованих земель за мізерну орендну плату, внаслідок чого перестало розвиватися тваринництво та інші напрями сільського господарства.

Об'єднавши особисті селянські господарства в обслуговуючий кооператив селяни мають можливість отримати всі переваги системи управління, що орієнтована на підвищення ефективності процесу розширеного відтворення і містити таку систему стимулів, яка б сприяла

забезпеченню рівнодоступності необхідних відтворювальних ресурсів, збалансованості економічних інтересів на всіх рівнях управління.

Потреби сільськогосподарських товаровиробників у нових кооперативних структурах знаходять державну підтримку в провідних країнах світу. Наприклад законодавством Франції легалізовано кілька нових форм організаційних об'єднань, які підведені під статус сільськогосподарського кооперативу, а саме:

- сільськогосподарські товариства колективного інтересу (SICA) – некомерційні (неприбуткові) товариства загальної юрисдикції, які ідентифікуються як кооперативи після проходження процедури отримання згоди від органів державного управління (через SICA-Atlantic 58 тис. фермерів реалізує 1/5 товарного зерна Франції);

- союзи сільськогосподарських кооперативів – некомерційні юридичні особи, є формою об'єднання, головним чином, сільськогосподарських кооперативів. Фізичні особи (фермери) не можуть бути членами такого союзу (Союз USAL, створений 3843 фермерами – членами п'яти кооперативів забезпечує щорічну реалізацію виробленої ними продукції на суму 43–45 млн євро;

- кооперативні групи – неюридичні структури, але вони мають значну економічну вагу і відіграють таку ж важливу роль у зміцненні кооперативної системи, як союзи [1, с.14].

В той же час в Сполучених Штатах Америки членами Групи Terrena є 35 тис. фермерських господарств. В кооперативах та їх філіях зайнято 12,6 тис. найманих працівників в еквіваленті повної зайнятості. Кооперативні фонди оцінюються у більш ніж 400 млн євро (торговий оборот – в 3 млрд євро). Процес концентрації в кооперативному секторі США так само, як ЄС та інших країн, підтримується антимонопольним законодавством, яке не розглядає фермерські об'єднання як загрозу конкуренції. У результаті формуються великомасштабні кооперативні структури, які мають десятки молочних заводів й інших структур і контролюють ринок молочної продукції на території кількох штатів. До таких формувань належать відомі кооперативи Land O'Lakes, Inc., Dairy Farmes of America, California Dairies. Найбільших 8 таких структур переробляє і реалізує понад 60 % загального обсягу молока, що продається через кооперативи [8].

Нині в Україні активно розвивається інституційне середовище концептуального й методичного забезпечення державних стратегій розвитку, програм. Для провадження ефективної державної політики щодо забезпечення розвитку сільськогосподарських кооперативів необхідна насамперед якісна інформація про їх діяльність. Нині забезпечення державних установ інформацією про діяльність сільськогосподарських

кооперативів здійснюється через дані фінансової та статистичної звітності. Однак, інформації, що міститься в даних видах звітності явно недостатньо, щоб здійснювати аналіз розвитку кооперації на рівні регіонів та країни в цілому і приймати виважені рішення щодо державної підтримки їх розвитку.

Державне регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації має бути передусім сконцентровано на питаннях її фінансово-кредитної підтримки, інформаційного, консультативного і методичного забезпечення діяльності кооперативів, підготовки кадрів. Зокрема, державна фінансово-кредитна підтримка має включати, з одного боку, заходи щодо стимулювання розвитку малих форм господарювання, що сприятиме розширенню соціальної бази кооперації, з іншого – власне самих кооперативів.

При цьому, проблема полягає як у необхідності виділення необхідних ресурсів, так і в удосконаленні механізму їх розподілу, що має включати заходи щодо розвитку на селі мережі кредитних кооперативів та інших мікрофінансових організацій (регіональних фондів підтримки малого підприємництва, фондів підтримки сільського розвитку та ін.). Крім того робота саме на засадах кооперації забезпечує трансформацію принципів функціонування підприємств від виробничої їх орієнтації до маркетингової [4, с. 40].

Негативною стороною процесу становлення сільськогосподарської кооперації також є поява «псевдокооперативів», функціонування яких не відповідає кооперативним принципам, вони створюються тільки з метою придбання пільгового кредиту, створення кооперативів в інтересах одного великого господарства, яке є ініціатором, закупає і реалізує сільгосппродукцію у своїх інтересах і фактично є власником кооперативу. Не сприяє розвитку кооперації також психологічна неготовність селян до кооперування та недостатній рівень знань сільського населення щодо переваг кооперації, впевненість багатьох аграрних товаровиробників у можливості самостійного успішного виходу на ринки продовольства і матеріально-технічних ресурсів; слабкий рівень державної підтримки малих форм господарювання в агропродовольчій сфері і сільськогосподарських кооперативів.

Політика держави у розвитку кооперації в аграрному секторі повинна бути спрямована на підвищення ефективності аграрних і земельних перетворень, формування реальних власників, єдиного підходу стимулювання підприємницької діяльності і різних форм кооперації, захист господарюючих суб'єктів від недобросовісної конкуренції.

Таким чином, кооперативна система агропродовольчої сфери – невід'ємний елемент ринкової системи господарювання, без якого не може

ефективно розвиватися агропродовольчий комплекс. Кооперативна система при створенні відповідних економічних умов може стати основою розв'язання економічних і соціальних проблем, формуючи одночасно нову структуру економіки і конкурентного середовища.

Таким чином, світова теорія і практика кооперативного руху виробила модель своєрідної підприємницької кооперативної діяльності або кооперативного підприємництва. Таким чином, організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації характеризуються трьохрівневою структурою, що значно відповідає міжнародним принципам кооперації.

На первинному рівні основною організаційно-правовою формою сільськогосподарської кооперації є сільськогосподарські кооперативи різних типів та видів. На вторинному і третинному рівнях організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації представлені кооперативними об'єднаннями, створеними за галузевими, територіальними чи іншими критеріями. Це є ознакою розвитку кооперативного руху і підпорядкування його інтересам учасників кооперації.

Кооперативна система збуту сільськогосподарської продукції до 2020 р. повинна займати на агропродовольчому ринку не менше 50 % її загального обсягу, що дозволить їй стати рівноправним суб'єктом агропродовольчого ринку, вагомим конкурентом сучасним регіональним і міжрегіональним структурам, торгово-закупівельним структурам посередників.

Державну підтримку в цій галузі на принципах співфінансування з регіональними суб'єктами слід спрямувати на:

- стимулювання формування та подальший розвиток різних видів сільськогосподарських споживчих кооперативів на основі членства сільськогосподарських організацій,

- селянських (фермерських) господарств, господарств населення, підприємств та організацій, що обслуговують сільськогосподарських товаровиробників (заготівельних, переробних сільськогосподарську продукцію, логістичних, збутових (торговельних), кредитних та інших);

- надання субсидій на кредити, одержувані в комерційних банках для формування стартового капіталу в перші 3-5 років діяльності кооперативів;

- введення пільг щодо оподаткування на діяльність, пов'язану з розвитком кооперації, включення в базу оподаткування лише кінцевої товарної продукції або зовнішніх послуг;

- звільнення від оподаткування новостворених сільськогосподарських кооперативів, в першу чергу в депресивних регіонах, в перші 3-5 років їх діяльності;

- виділення коштів державного бюджету для проведення прикладних науково-дослідних і проектних робіт, спрямованих на розвиток сільськогосподарської кооперації в країні, а також на підготовку кадрів, зайнятих в кооперативних формуваннях, інформаційне забезпечення розвитку кооперації.

Доцільно також стимулювати включення в систему галузевих кооперативних об'єднань переробних підприємств з тим, щоб сприяти розширенню довгострокових зв'язків сільськогосподарських товаровиробників із цими підприємствами, підвищення питомої ваги господарств в ціні кінцевої продукції, а, отже, їх прибутковості, передбачуваності та розумної динаміці цін на агропродовольчому ринку.

У подальшому, по мірі розвитку кооперації, будуть формуватися вертикально-інтегровані кооперативні об'єднання (спілки), що мають пірамідальну структуру, аж до створення національних кооперативних структур (федерації, конфедерації кооперативів), які будуть представляти інтереси їхніх пайовиків на всіх рівнях управління агропродовольчої сфери.

Іншим перспективним напрямком є розвиток інтеграційних зв'язків кооперативів з приватними агропромисловими формуваннями (типу агрофірм, агрохолдингів та ін.), що може призводити до створення змішаних кооперативно-приватних підприємств. Крім того, практикувати підтримку викупу сільськогосподарськими товаровиробниками та їх об'єднаннями частини або повністю акцій переробних підприємств, обслуговуючих організацій.

У цілому розвиток кооперації має стати одним з найбільш важливих напрямів аграрної політики держави в області інституціональних перетворень на майбутні 10-20 років.

Тому доцільно розробити і прийняти в рамках Державної програми відомчу цільову програму з розвитку сільськогосподарської кооперації в країні. Одночасно в осяжній перспективі в сільських подвір'ях збережеться особисте господарство як джерело продукції для власного споживання та поставок надлишків сільськогосподарської продукції на ринок, в основному місцевий. Якщо у період криз і спаду виробництва частка цього сектора, що використовує в основному ручна праця, в загальному обсязі виробництва і реалізації продукції може зростати, то в міру його росту і підвищення конкуренції на ринку вона стане знижуватися.

У секторі селянських (фермерських) господарств триватиме їх диференціація за рівнем виробництва і розмірами доходів. Частка цих господарств у валовій продукції сільського господарства в прогнозний період дещо зросте і складе орієнтовно 15-17 %.

Державний сектор агропродовольчого виробництва буде представлений у вигляді експериментальних і дослідних виробництв науково-дослідних установ, сільськогосподарських організацій при державних навчальних закладах, а також організацій сільськогосподарського консультування, машинно-випробувальних станцій і ряду інших. Цей сектор, будучи невеликим за кількістю організацій і установ, його питомій вазі в валовій продукції сільського господарства, збереже функції важливої ланки державного впливу на розробку та освоєння у виробництві досягнень науково-технічного прогресу.

В результаті складеться багатоукладна, багатфункціональна структура агропродовольчого виробництва, в якій сільськогосподарський товаровиробник отримає можливість вибору відповідної його інтересам і можливостям організаційно-правової форми ведення своєї господарської діяльності.

Поряд з традиційними формами кооперації й інтеграції в агропродовольчій сфері будуть створюватися нові структури більш високого рівня. До них можна віднести інтегровані формування типу інноваційних аграрних кластерів, що складаються по територіальному і галузевому ознаками, групи взаємопов'язаних компаній, постачальників спеціалізованих ресурсів та послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язані з їх діяльністю торгові організації та об'єднання, дослідницькі інститути, консультаційні служби і установи, конкуруючі, але при цьому провідні спільну роботу.

На першому етапі доцільно розробити і реалізувати ряд пілотних проектів створення інноваційних кластерів, узагальнити досвід їх формування та функціонування. У подальшому можуть набути поширення кластери, орієнтовані як на вітчизняний агропродовольчий ринок, так і для здійснення експортної діяльності.

Вигода від використання такої форми інтеграції полягає насамперед у підвищенні ефективності інвестицій, що спрямовуються на поліпшення умов функціонування кластеру, координації дій у сферах його загальних інтересів без загрози обмеження інтенсивності конкуренції. При цьому доцільно використовувати селективні методи державної підтримки структуроутворюючих підприємств, що стане ключовим фактором підвищення конкурентоздатності кластерів.

Висновки. Кооперація та інтеграція в аграрному секторі економіки створюють перевагу таких форм господарювання перед іншими внаслідок: акумуляції трудових, фінансових та інших ресурсів; скорочення часу виробничого процесу; економії на масштабі; синергетичного ефекту; можливості доступу до нових знань (технологія, техніка, організація

виробництва, управління, маркетинг тощо); більш широкого розповсюдження знань та інформації; оптимізації інформаційних потоків; більшої можливості для соціального розвитку регіону; створення нових робочих місць; збільшення надходжень до місцевого бюджету; формування кращих умов для поєднання особистої зацікавленості їх членів з інтересами всіх учасників процесу виробництва; захисту членів об'єднання від монополістичних проявів постачальників, збутових, банківських та інших структур.

Бібліографічний список: 1. Молдаван Л.В. Місце і роль кооперативів у сталому розвитку аграрного сектора економіки / Л.В. Молдаван // Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Міжнародному року кооперативів (м. Житомир, 5–7 квітня 2012 р.). – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2012. – С. 10-17. 2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 №964-IV / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – ст. 3. 3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України №105/2007 від 12.02.2007 року / Стратегічна панорама. – 2007. – № 1. – С.3-13. 4. Самаріна І. Рух об'єднання виробників / І. Самаріна // Агробізнес сьогодні. – 2012. – № 1–2. – С. 40-41. 5. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація: словник-довідник / за ред. Р.Я. Корінця, М.П. Грищенка, М.Й. Маліка. – Львів: НВФ, 2010. – 160 с. 6. Скопенко Н.С. Сучасні тенденції кооперації та інтеграції в АПК / Н.С. Скопенко // Режим доступу: nbuv.gov.ua/.../2010_25/skopenko.pdf. 7. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): монографія / М.Й. Малік, М.Ф. Кропивко, О.Г. Булавка та ін.], за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 642 с. 8. Marketing Operation Of Dairy Cooperatives, 2002 / RBS Research Report 201, United States Department of Agriculture. – Washington, 2004.

Иртищева И.А., Стройко Т.В., Обозна А.А. Кооперативная модель экономического развития в условиях глобализации: секторный аспект. Проанализированы кооперативные модели экономического развития и влияние глобализации на формирование моделей кооперации на селе с учетом отраслевых особенностей.

Irtysheva I., Stroyko T., Obozna A. Cooperative model of economic development under globalization: sectoral dimension. Analysis of cooperative model of economic development and the impact of globalization on the formation of models of cooperation in rural areas, taking into account sectoral characteristics.

